

DE STAD ALS CASCO

“Ze waren er nog niet eens en de Stad sprak al tegen ze. Ze dansten.

En als miljoenen anderen staarden ze met bonzende harten

en met voeten in de ban van de rails uit de raampjes naar

de eerste aanblik van de Stad die met hen mee danste

en dus nu al bewees hoeveel hij van hen hield.”

(uit “Jazz” van Toni Morrison)

Werk aan het IJ

INTRODUCTIE

Het Podium Werken aan 't IJ kwam in maart 1994 voor het eerst bijeen. Vertegenwoordigers van het "Gilde van werkge-bouwen aan het IJ", woningbouwvereniging het Oosten en enkele andere betrokkenen bij de plannen rond de IJ-oeveren raakten in gesprek over een nieuwe aanpak van deze perifere strook in het hart van Amsterdam. Niet omdat zij meenden een kant-en-klaar antwoord te hebben in het slepende debat over de toekomstige bestemming van dit gebied, maar om de verstarring in de ideevorming te doorbreken.

Het hoge ambitieniveau van de aanvankelijke IJ-oeverplannen (het veel geprezen en even heftig bekritiseerde plan-Koolhaas met de bijbehorende investeringen ten behoeve van een hoogwaardige infrastructuur) bleek onhaalbaar. Na het vastlopen van het AWF-avontuur gaf de gemeente niet het idee op van de snelle sprong van een perifeer gebied naar een centrumfunctie voor de IJ-oeveren, maar werden slui-penderwijs wèl de ambities bijgesteld. Op alle onderdelen lijkt Amsterdam nu genoeg te nemen met een lagere kwaliteit. Die berusting is alarmerend.

Het Podium pleit voor een terugkeer naar een zo hoog mogelijk niveau van ideeën en uitvoering, omdat de stad die potentie heeft. Het kiest - anders dan de gemeente - voor een ontwikkelingsstrategie die niet meteen streeft naar de realisatie van (kostbare) eindbeelden. Waarde kan zich in de tijd ontwikkelen, doordat er een klimaat ontstaat waarin private investering wordt aangemoedigd. Tegenover de stati-

sche modellen die nu door de gemeentelijke diensten worden bestudeerd, plaatst het Podium een diverser, rijker en vooral gedurfter ambitie.

Ondanks de verschillen van inzicht en de uiteenlopende belangen van de verschillende gesprekspartners namen zij uit vrije keuze en met groot enthousiasme plaats in het Podium. Juist door de diversiteit aan achtergronden is het van meet af aan een vitaal forum gebleken. Maatschappelijke en economische verandering is telkens het centrale onderwerp van discussie. De stedelijke structuur wordt daarbij als een stuwende kracht opgevat. Prof. dr. P. van Schilfgaarde beschrijft in **Werk voor iedereen** (Assen 1994) hoe de Nederlandse stad, met haar sterke verwevenheid van kennis-, communicatie- en infrastructuur, bij uitstek de plaats zal zijn waar het produktiemilieu van de 21ste eeuw gestalte kan krijgen. "De stad", aldus Van Schilfgaarde, "is het produktiemiddel bij uitstek in onze diensteneconomie, zij is door de relatief kleinschalige integratie van wonen, cultuur, onderwijs, recreatieve en economische functies, leefwereld en kapitaalgoed tegelijk."

Die positieve visie inspireert de gesprekken in het Podium. Hoe kan de stad reageren op problemen als werkloosheid en verloedering; wat kan een andere benadering van arbeid en wonen bijdragen aan de vitalisering van Amsterdam en wat betekent dat voor de gebouwde omgeving en de openbare ruimte; welke voorwaarden biedt de bestaande situatie rond het IJ voor nieuwe combinaties van stedelijk wonen, recreëren en bedrijvigheid die Amsterdam inderdaad het

gewenste veelzijdige woon-/werkmilieu kunnen geven? Juist het levende organisme, dat de stad per definitie is, is volgens het Podium in staat de noodzakelijke diversiteit te bieden. Langs de IJ-oeveren ligt de kern voor een culturele groei die het stedelijk leven aanzienlijk verrijkt. De stadsbewoner zal als 'producent' bij dit veranderende milieu betrokken zijn; zowel door werk als door vrijetijdsbesteding investeert hij in de waarde van zijn omgeving. Voor de overheid, de verschillende marktpartijen en niet het minst voor de private burger zelf betekent dat een compleet nieuwe rolverdeling.

OVER HET PODIUM

De dubbele betekenis van **Werken aan 't IJ** geldt letterlijk voor de deelnemers die hun ateliers, werk- en woonruimte hebben in één van de 'werkgebouwen' in het havengebied, zoals de Graansilo, de Douaneloods, het pakhuis Wilhelmina, het Veem. Zij waren het die al jaren geleden de mogelijkheden onderkennen van de verlaten industriële kolossen en ze opnieuw in gebruik namen. Nieuwe vormen van gebruik en beheer werden geïntroduceerd, de panden werden behoed voor al te voortvarende projectontwikkeling en in de praktijk groeiden geleidelijk modellen die voor de toekomst van de IJ-oeveren van onmiskenbaar belang zijn.

Het Gilde van werkgebouwen aan het IJ is in het Podium vertegenwoordigd door:

Huub Bongers, vormgever;

Jan van Duin, filosoof en keramist;

Carolien Feldbrugge, kunstenaar;

Guido R. Keizer, architect;

Harm Jan Korthals Altes, organisatieadviseur;

(Incidenteel zijn ook andere Gildeleden bij de besprekingen aanwezig.)

Mede-initiator Woningbouwvereniging Het Oosten levert voor de bijeenkomsten de *voorzitter*, directeur **Frank Bijdendijk**, en de *coördinator*, projectleider **Henny Wasmoeth**.

Beide initiatiefnemers beschouwen een veelzijdige inbreng van andere partijen als een voorwaarde voor de vereiste dynamiek. Wetenschap, onderwijs, stedenbouw, projectontwikkeling en kunst zijn dan ook aan tafel verzameld. Voor een nadere discussie - binnen en buiten het Podium - biedt hun praktische en theoretische expertise een concreet houvast.

Overige deelnemers aan het Podium:

Cees de Boo, directeur vastgoed Aegon;

Tjeerd Dijkstra, architect en supervisor IJ-oever;

Walter Etty, organisatieadviseur;

Willem F. Heinemeijer, emeritus hoogleraar sociale geografie Universiteit van Amsterdam, thans bijzonder hoogleraar op het gebied van grootstedelijke vraagstukken;

Lex Pouw, directeur stichting Het Woningbedrijf Amsterdam;

Paul van Schilfgaarde, hoogleraar Planologische Geodesie, TU Delft en initiatiefnemer van de BV Werk voor iedereen;

Janwillem Schrofer, hoogleraar/directeur Rijksakademie, Amsterdam;

De polariteit tussen de betrokkenen was heilzaam. Het bleek namelijk ook de voedingsbodem voor sterk gevoelde overeenstemming waar het de kracht van het gebied betreft. Voor ieder is het duidelijk dat achter het Centraal Station, in de Houthavens, langs de Oostelijke Handelskade, de Noordoever en aan het Westerdok een

stad ligt te gloeien waar creativiteit en kleinschalige bedrijvigheid hand in hand kunnen gaan; waar wonen en werken elkaar niet zullen ontlopen en waar alle ingrediënten aanwezig zijn voor een nieuwe stedelijke structuur die voor de hele stad van levensbelang is.

Het is de belofte van de IJ-oeverers die de Podiumleden bij elkaar bracht, en die nu - een half jaar later - in dit manifest is neergelegd. De belofte van een vitale, duurzame ontwikkeling in de stad, waar maatschappelijke verandering en de ruimtelijke situatie op elkaar inspelen en waar het verstrijken van jaren nu eens niet zal leiden tot verschroming maar juist tot groei van waarde.

Duurzame ontwikkeling beschouwt het Podium als aanmerkelijk belangrijker dan duurzame bestemming. Juist in perifere zones als de IJ-oeverers zorgen telkens wisselende bestemmingen binnen vaste stedenbouwkundige en architectonische structuren (die zowel op een bepaald moment als in de loop der tijd ruimte bieden aan zeer verschillende gebruiksmogelijkheden) voor een karakteristieke eigenheid. In dit "laboratorium" is pas plaats voor bestendiging van functies wanneer het potentieel van toekomstige mogelijkheden terdege is onderzocht en het aanbod aan het hoogste kwaliteitsniveau beantwoordt. Tot dat moment houdt de kracht van het tijdelijke de overhand. Niet alles hoeft onmiddellijk "af" te zijn. (In een binnenkort te houden reeks workshops zullen architecten, stedenbouwkundigen en ecologen zich op uitnodiging van het Podium buigen over de vraag hoe een gebouw

en een straat die nooit af zijn er in het geval van de IJ-oeveren uit zou kunnen zien en wat het kost.)

Het Podium benadrukt de kwaliteit van het "veranderlijke", het niet volkomen ingevulde karakter van de oeveren en het water. Waar mogelijk zal de ontwikkeling in dit gebied aan moeten sluiten op het gebruik dat er de afgelopen jaren "spontaan" is gegroeid. Door op een aantal welbepaalde plaatsen functies toe te voegen die nu nog in gebied ontbreken, kan het isolement van de IJ-oeveren ten opzichte van de oude stad worden doorbroken - kan het IJ met andere woorden aan de stadsbewoners worden teruggegeven. Wat nu nog periferie is, zal zo aansluiting krijgen bij het centrum. Zorgvuldige infrastructurele ingrepen zijn voor de verbinding tussen de oude stad en het "oude water" onmisbaar. Beweeglijkheid in de functies van het gebied vereist immers ook een verkeersstructuur die verschillende soorten gebruik mogelijk maakt. Dynamiek in ruimte en tijd zijn niet van elkaar te scheiden en zijn beide van cruciaal belang voor de ontwikkeling van Amsterdam. Het Podium onderkent daarbij zowel het belang van de noord-zuidas als die van de oost-westverbinding tussen Nieuw Oost en Schiphol.

Bij een versterking van de dynamiek valt te denken aan verschillende functies op specifieke plaatsen. Een substantiële intensivering van het watergebruik voor rivier- en zeevaart bijvoorbeeld; een 24-uurs trengleister aan de De Ruyterkade ("achter" het Centraal Station) die ook een verbinding met Noord tot stand brengt; een combinatie van

wonen, werken en voorzieningen die een veel grotere differentiatie biedt en daardoor een uitdaging voor veranderlijkheid die tot nu toe ongebruikelijk is; zorgvuldig ontworpen en onderhouden openbare ruimte; en een adequate reactie op de (culturele) ontwikkelingen die zich in en rond de Graansilo en de Westergasfabriek voordoen.

Door de functies van wonen, werken en cultuur te mengen, wordt de ruimtelijk-economische structuur van het gebied versterkt en kan de werkgelegenheid toenemen. Het beweegt de bewoners bovendien tot een actieve betrokkenheid bij hun omgeving. De grote variatie van milieus in het gebied wordt meer en meer herkend als een factor van grote economische waarde. Het water - nu nog vooral ervaren als een barrière - zal een bepalend element zijn voor de economie, de cultuur en de openbare ruimte.

